

Asia: VN/3229/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi

1. Yleiset huomiot työryhmän ehdotuksesta hallituksen esitykseksi

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Puolustusministeriö on pyytänyt FiComilta lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. FiCom kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja esittää kunnioittavasti seuraavaa:

FiComin keskeiset viestit

- Esitysluonnoksessa ehdotetaan salaisiin tiedonhankintakeinoihin useita merkittäviä muutoksia, jotka lisäävät entisestään teleoperaattoreille tulevien kyselyiden määrää ja hallinnollista taakkaa.
- Velvoitteiden noudattamisen tulee olla operaattoreille yksiselitteistä ja selkeää, ilman tulkinnanvaraisuutta.
- Viranomaisten itse suorittamat toimet eivät saa millään tavalla aiheuttaa häiriötä radioviestinnälle tai yleisen televerkon palveluille tai laitteille.
- Puolustusvoimilla ei tule olla suoraa pääsyä teleoperaattorin verkkoihin, laitteisiin tai järjestelmiin. Teleoperaattorilla tulee olla aina tekninen ja operatiivinen kontrolli toimista, joita sen verkossa tehdään.
- Teleyrityksillä tulee aina olla oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikista kustannuksista, jotka aiheutuvat viranomaisten avustamisesta.

Teleyritysten velvollisuutena on mahdollistaa viranomaisille telekuuntelu ja televalvonta, mutta kynnystä telekuuntelun ja televalvonnan käyttämiseksi on viime vuosina madallettu useaan otteeseen. Esitysluonnoksessa ehdotetaan salaisiin tiedonhankintakeinoihin useita merkittäviä muutoksia, jotka lisäävät entisestään teleoperaattoreiden hallinnollista taakkaa, joka niille aiheutuu viranomaisten avustamisesta ja televerkoista tapahtuvan tiedonhankinnan mahdollistamisesta.

Velvoitteiden on oltava niin yksiselitteisiä ja selkeitä, ettei operaattorille jää minkäänlaista tulkinnanvaraisuutta niiden soveltamisessa. Kaikki teleoperaattoreilta mahdollisesti edellytettävä tapauskohtainen tulkinta aiheuttaa lisätyötä ja on omiaan vaikuttamaan televerkoista tapahtuvan tiedonhankinnan kohteena olevien henkilöiden perusoikeuksiin. Koska operaattoreiden tulee toimia huolellisesti, sääntelyyn jätetty tulkinnanvaraisuus ja sen edellyttämä manuaalinen työ hidastavat vaadittujen tietojen luovuttamista. Tämä tuskin on viranomaistenkaan intressissä. Henkilötyön hyödyntäminen automaation sijaan lisää myös virheiden mahdollisuuksia.

Sääntelyn tulee noudattaa perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä, kuten rajoituksen tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä, rajoittamisen perusteena olevien syiden hyväksyttävyyttä, rajoituksen suhteellisuutta suojattavaan etuun nähden, oikeusturvajärjestelyjen riittävyttä ja rajoituksen ristiriidattomuutta Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta.

2. Pääesikunnan tehtävät rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 11 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

3. Pääesikunnan toimivaltuudet rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 12 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

111 § - Oikeus saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä

Pykälää ehdotetaan laajennettavaksi siten, että Pääesikunnan tiedonsaantioikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepääätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suorittamiseksi, koskisi jatkossa kaikkia Pääesikunnan rikostorjuntatehtäviä.

Tiedonsaantioikeuden laajennus on omiaan lisäämään entisestään teleoperaattoreille viranomaisten avustamisesta ja televerkoista tapahtuvan tiedonhankinnan mahdollistamisesta aiheutuvaa hallinnollista taakkaa.

4. Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 13 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Nyt lausunnoille lähetetyssä esitysluonnoksessa ehdotetaan, että kokonaan uudessa 112 §:ssä säädettäisiin salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä siten, että pykälä vastaisi mm. poliisilain 5 luvun 1 §:n 1 ja 5 momentteja. Pykälässä säädettäisiin telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, peitetoiminnasta, teknisestä laitetarkkailusta, tietolähdetoiminnasta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä 93 §:ssä tarkoitettussa rikosten ennalta

estämisessä. Siinä säädettäisiin myös tukiasematietojen hankkimisesta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peittelystä tiedonhankinnasta, teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta, teknisestä seurannasta, ja teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta 88 §:ssä tarkoitettussa sotilasrikosten ennalta estämisessä sekä 93 §:ssä tarkoitettussa rikosten ennalta estämisessä. Vastaavasti uudessa 113 §:ssä säädettäisiin yleisistä edellytyksistä kaikille tiedonhankintakeinoille, ja se vastaisi mm. poliisilain 5 luvun 2 §:ää. Sotilasrikosten ennalta estämisessä pykälä olisi kokonaan uusi.

Tiedonhankinta televerkoista

Esitysluonnoksessa ehdotetaan myös, että Pääesikunta käyttäisi toimivaltuuksia salaisiin tiedonhankintakeinoihin itsenäisesti silloin, kun kyseessä olisi telekuuntelu (117 §) ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta (118 §), televalvonta (120 §), televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella (121 §) ja tekninen laitetarkkailu (135 §). Edelleen käytössä olisivat tukiasematietojen hankkiminen (123 §), suunnitelmallinen tarkkailu (125 §), peitelty tiedonhankinta (127 §), tekninen kuuntelu (129 §), tekninen katselu (131 §), tekninen seuranta (133 §) sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (137 §). Esityksen mukaan kokonaan uusia toimivaltuuksia olisivat peitetoiminta (139 §), peitetoiminta tietoverkossa sekä tietolähdetoiminta (146 §). Ehdotettu muutos tekisi salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä entistä helpompaa ja lisäisi teleoperaattoreihin kohdistuvia viranomaisen avustamiskyselyjä.

Salaisia tiedonhankintakeinoja olisi tarkoitus käyttää uutena lakiin esitettävässä 88 §:ssä tarkoitettussa sotilasrikosten ennalta estämisen tehtävässä sekä jatkossa itsenäisesti 93 §:ssä tarkoitettussa (voimassa olevan lain 86 §:n mukaisessa) ennalta estämisen ja paljastamisen tehtävässä. Sotilasrikosten ennalta estämisessä olisi mahdollista käyttää tukiasematietojen hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, esineen, aineen tai omaisuuden teknistä seuranta sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista.

Esitetyssä 93 §:ssä tarkoitettussa ennalta estämisen tehtävässä salaiset tiedonhankintakeinot olisivat rikosten laadun ja vakavuuden vuoksi laajasti käytössä tekonimikkeestä riippumatta. Rikosten paljastaminen salaista tiedonhankintaa käyttämällä tulisi jatkossakin kyseeseen vain erikseen lueteltujen rikosten osalta, kuten voimassa olevan lain 116 §:ssä. Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estämisessä olisivat siis käytettävissä seuraavat salaiset tiedonhankintakeinot: telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijaista, televalvonta, televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, peitetoiminta, tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö.

Telekuuntelua ja sen edellytyksiä koskevassa 117 §:ssä olisi pykälän 1 momentissa erikseen mainittuna muun viestiyhteyden kautta teleosoitteeseen ja telepäätelaitteeseen välitetty viesti. Tämä olisi poikkeus voimassa olevaan toimivaltuuslainsäädäntöön, kuten poliisilain 5 luvun 5 §:ssä tarkoitettuun telekuunteluun. Muulla yhteydellä tarkoitettaisiin esimerkiksi satelliittiverkossa välitetyjä puheluita ja viestejä sekä muita tulevaisuudessa mahdollisesti kehitettäviä viestin välitysmuotoja. Muu viestintäyhteys kattaisi myös tilanteet, joissa telekuuntelu toteutettaisiin rikostorjuntaviranomaisen valetukiasemaa käyttäen. Tilanteissa oletetun kohteen käyttämä telepäätelaitte tai teleosoite ottaisi tämän tietämättä yhteyden rikostorjuntaviranomaisen valetukiasemaan, jonka kautta viestintä siirtyisi paikalliseen viestintäverkkoon.

Muutos laajentaisi salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä ja lisäisi teleoperaattoreihin kohdistuvia kyselyjä viranomaisen avustamiseksi. Teleoperaattoreille syntyisi säännöksen laajentamisesta merkittäviä hallinnointikustannuksia mm. prosessien kehittämistä, tiedonhallinnasta sekä tiedon hallinnollisesta, teknisestä sekä organisatorisesta suojaamisesta. Samalla sensitiivisen sijainti- ja viestintätiedon käsittelijöiden henkilöpiiri kasvaa, mikä nostaa riskiä henkilötietojen suojalle.

On erityisen valitettavaa, että puolustusministeriössä ei ole lainkaan kuultu operaattoreita valmisteltaessa uusia televerkoissa tapahtuvia salaisia tiedonhankintakeinoja Pääesikunnalle. Aiemmin tietojen hankkimiseen liittyvät toimivaltuudet ovat voimassa olevan lain 86 §:n mukaisissa tehtävissä olleet käytössä poliisin antamaa apua koskevan 90 §:n perusteella, ja toimet on kaikissa tapauksissa asian laadun sekä operaatioturvallisuuden vuoksi pääasiallisesti toteuttanut Suojelupoliisi. Teleoperaattorien näkökulmasta nykyinen menettelytapa on tuonut selkeyttä ja varmistanut viranomaisten riittävän teknisen osaamisen.

Esimerkiksi uudessa 123 §:ssä mainittu tukiasematietojen hankkiminen kohdistuu varsinkin taajama-alueilla merkittävään joukkoon käyttäjiä, jolloin edellytykset toimenpiteen suhteellisuudelle ja tarkkarajaisuudelle eivät täyty. Tätä ei huomioida lakiesityksessä lainkaan, vaan käytännön arviointi on jätetty toimenpiteestä päättävälle viranomaiselle. On erittäin tärkeää, että teleoperaattori osallistuu avustavassa roolissa telepakkokeinoja koskevaan käytännön toteutukseen, jotta varmistetaan pyyntöjen lainmukaisuus ja oikeasuhtaisuus sekä teknisen toteutuksen oikeellisuus. Tiettyjen teknologioiden kohdalla tämä on myös teknisesti välttämätöntä, jotta pyyntö voidaan ylipäänsä toteuttaa. Koska operaattoreiden henkilötyökustannuksia ei nykyään korvata lainkaan ja koska henkilötyön hyödyntäminen automaation sijaan hidastaa vaadittujen tietojen luovuttamista ja lisää myös virheiden mahdollisuuksia, yhteistyön teleoperaattoreiden kanssa kuvittelisi olevan viranomaistenkin intressissä.

Viranomaisten itse suorittamat toimet eivät saa millään tavalla aiheuttaa häiriötä radioviestinnälle tai yleisen televerkon palveluille tai laitteille. Uudessa 137 §:ssä säädettyjen teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi käytettävät laitteet, kuten IMSI-catcher-laitteet, saattavat aiheuttaa häiriötä verkossa. Näiden häiriöiden syntymistä on vaikea arvioida etukäteen, joten Puolustusvoimille tulee asettaa velvollisuus ilmoittaa teknisten ja radioteknisten valvontatoimien käytöstä teleyrityksille, jotta mahdollinen alueellinen häiriötilanne voidaan edes jälkikäteen tunnistaa. Julkisten viestintäpalveluiden häiriöttömän toiminnan varmistamiseksi

ilmoitukset tulee saada jo etukäteen, jolloin häiriötilanteisiin voisi mahdollisuuksien mukaan varautua ennalta.

Uuden 138 §:n mukaan Pääesikunnan 88 §:ssä tai 93 §:ssä tarkoitettuja rikostorjuntatehtäviä hoitavalla viranomaisella olisi oikeus sijoittaa tekniseen tarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos tarkkailun toteuttaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä olisi tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteiden tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä.

Puolustusvoimilla ei tule olla suoraa pääsyä teleoperaattorin verkkoihin, laitteisiin tai järjestelmiin. Teleoperaattorilla tulee olla aina tekninen ja operatiivinen kontrolli toimista, joita sen verkossa tehdään, mukaan lukien 164 §:ssä säädetty teleyrityksen avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin.

Teknisen kehityksen ja asiantuntemuksen turvaamiseksi on tärkeää, että kaikki telepakkokeinojen käyttöön kuuluvat pyynnöt kaikilta viranomaisilta kulkevat keskitetysti esimerkiksi KRP:n televiestintäyksikön kautta. Tämä varmistaa viranomaisresurssien tehokkaan käytön ja telepakkokeinoihin liittyvien pyyntöjen laadukkuuden ja lainmukaisuuden. Ilman asianmukaista kontrollia ja prosessia sovittuine yhteispisteineen tietopyynnöt saattavat olla laajempia kuin laissa on tarkoitettu ja mahdollistettu. Kun otetaan huomioon esitysluonnoksen puutteellinen suhteellisuuden ja tarkkarajaisuuden arviointi, keskittäminen palvelee myös perusoikeuksien toteutumista.

5. Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tehtävät ja toimivaltuudet (1. lakiehdotuksen 14 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

6. Valvonta (1. lakiehdotuksen 15 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

7. Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa (1. lakiehdotuksen 16 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

8. Muut huomiot 1. lakiehdotukseen

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

9. Lakiehdotukset 2 - 9

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

10. Muut mahdolliset huomiot

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeus korvaukseen

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 299 §:n mukaan teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus yksinomaan viranomaisen avustamiseksi hankittujen järjestelmien, laitteistojen ja ohjelmistojen investoinneista ja ylläpidosta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Kustannusten korvauksen sääntelyä tulee muuttaa siten, että teleyrityksillä on aina oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikista viranomaisten avustamisesta aiheutuneista kustannuksista, myös henkilötyön osalta.

Myös eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että kansallinen kustannusten korvaamista koskeva lainsäädäntö vaatii päivittämistä siten, että kaikki viranomaistyöstä aiheutuvat kustannukset korvataan täysimääräisesti, myös henkilötyön osalta. Tämä käy ilmi liikenne- ja viestintävaliokunnan lausunnosta LiVL 1/2022 vp, jonka se antoi komission ehdotuksista tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen toisen lisäpöytäkirjan allekirjoittamista ja ratifioimista koskeviksi neuvoston päätöksiksi eduskunnalle annetusta valtioneuvoston kirjelmästä U 77/2021 vp. Liikenne- ja viestintävaliokunta on myös kiinnittänyt tiedustelulainsäädäntöä koskevasta selonteosta antamassaan lausunnossa LiVL 13/2022 vp huomiota siihen, kuinka syntyvien henkilöstökustannusten suuruus riippuu siitä, miten paljon laissa säädettyjä (tiedustelu)toimivaltuuksia tullaan käyttämään. Tätä teleyritysten on vaikeaa ennakoida. Valiokunta piti erittäin tärkeänä, että kustannusten tasoa seurataan tiiviisti ja ryhdytään viipymättä toimenpiteisiin korvaussääntelyn muuttamiseksi, jos kustannukset nousevat merkittävästi nykyisestä.

Teleoperaattoreille koituvaa työmäärää on kyetty osin vähentämään automatisoinnilla. Jotta kohtuuton manuaalisen lisätyön määrä voidaan välttää, tulee ehdotetuille säännösmuutoksille varata riittävä siirtymäaika. Lisäksi sääntelyn tulee olla riittävän täsmällistä, jotta automatisaatiota on ylipäätään mahdollista hyödyntää – säännösten tulkinnallisuus lisää henkilötyön määrää, mikä entisestään lisää operaattoreiden kustannuksia. On tärkeää varmistaa, että muutosten soveltaminen alkaa vasta, kun tarvittavat järjestelmäpäivitykset on tehty.

Sähköisen viestinnän palvelulaissa on useita eri viranomaisille tietojen luovutusta koskevia velvollisuuksia. Lisäksi laissa on runsaasti tietojen käsittelyä eri viranomaisissa koskevia säännöksiä. Luovutus- ja käsittelysäännösten edellytykset poikkeavat toisistaan useassa kohtaa, sillä säännöksiä on lisätty ja muutettu vuosien saatossa eikä kokonaisuus ole enää selkeä. FiCom esittää, että käsittely- ja luovutusedellytyksistä tehdään lähiaikoina kokonaisarviointi.

Metsola Asko
Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto, FiCom ry